

vragen die geen computer beantwoordt

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**25ste jaargang nummer 23
12 december 1970**

Redacteur: Casper Vogel

Redactieraad:

**Mevr. P. Hienekamp, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, H. J. Roethof, H. Wiedeman**

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen

Paulus Buyslaan 23 Amersfoort

Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:

postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:

voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname

en de Antillen f 11,-

overige landen f 13,50

losse nummers f 0,50

In dit nummer o.a.:

Bericht uit een diktatuur

De wetgever heeft zichzelf tekort gedaan

De groene revolutie; uitstel van executie?

Leve de softdrugs!

Dood aan de softdrugs!

De door de regering aangekondigde uniforme nummering van alle Nederlanders, gekoppeld aan de invoering van een centrale persoonsregistratie met behulp van een computer, heeft bij velen weerstanden opgeroepen en geleid tot felle en emotionele discussies, waarvan het einde nog niet in zicht is. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag of de overheid over onze persoonlijke gegevens mag beschikken, want dat doet ze al lang, maar of dat op deze manier mag.

In eerste aanleg lijkt daar veel voor te zeggen. Een centrale basisregistratie biedt tal van zwaarwegende voordelen. De administratie verloopt efficiënter wanneer deze op nummer, dan op naam plaatsvindt, bovendien kan dit nummer ook in andere administraties (PTT, verzekeringen, belastingdienst en andere overheidsdiensten e.d.) worden benut, hetgeen de onderlinge communicatie ten goede komt. Registratie van alle bijna 13 miljoen inwoners biedt veelbelovende perspectieven voor statistische verwerking, overheidsplanning, snelle mutatie-verwerking, controle van gegevens bij sollicitaties, officiële aanvragen e.d.

Nadelen zijn er ook. Gewezen wordt o.m. op het gevaar om veel gegevens 'in één hand' te hebben; op een inbreuk in de privé-sfeer doordat anderen kunnen beschikken over gegevens die hen 'niets aangaan'; op het risico van manipulatie; het onbevoegd gebruik en de gevoelsmatige afkeer om 'een nummer' te zijn.

Men moet daarbij bedenken dat veel bezwaren die nu ineens tegen 'computerisering' van de bevolkingsgegevens rijzen, al lang tegen het bestaande (kaart) systeem van de bevolkingsboekhouding zouden kunnen worden ingebracht. Het staat ieder vrij om gegevens over anderen in te winnen bij de gemeentelijke bevolkingsregisters, tegen betaling van een luttel bedrag. Op de actuele 'privacy-bescherming' valt dus ook wel wat af te dingen. En het ligt trouwens in de bedoeling in een centrale basisregistratie niet méér gegevens op te nemen, dan nu al bekend zijn. Overigens welke gegevens zijn dan wel als zo'n 'inbreuk' te beschouwen? Naam, adres, woonplaats, geslacht, burgerlijke staat, geboortedatum e.d.? Het enige gegeven in de bekende reeks (die we toch ook moeiteloos op de een of andere aanvraag invullen) dat niemand anders aangaat, is de levensbeschouwing. Maar ook dat geldt nu al. Welke bezwaren blijven er dan eigenlijk nog over?

Geen enkele; vooral voor hen die zich nauwelijks realiseren welke nieuwe mogelijkheden de automatische informatieverwerking verschaft. Voor hen is het niet moeilijk dit te zien als een verbetering ten opzichte van de huidige situatie.

Een computer kan een bestaande administratie verbeteren. Maar hij kan méér: nieuwe praktische mogelijkheden scheppen m.b.t. het gebruik van de erin 'gestopte' gegevens, en juist daarop richt zich terecht de discussie. Hij kan op verzoek binnen zeer korte tijd *statistische aggregaten* opsommen, d.w.z. groepen mensen die bepaalde eigenschappen (al dan niet gecombineerd) gemeen hebben. Welke mogelijkheden dit biedt laat zich zonder veel fantasie, maar met enige historische en aktueel-politieke kennis, gemakkelijk raden.

Ook is het eenvoudig nieuwe gegevens toe te voegen. Men kan zich vandaag beperken tot een twintigtal 'zakelijke' gegevens (zoals de commissie Westerhout doet), maar dat is geen garantie dat zo'n lijst morgen niet (met of zonder toestemming van de Volksvertegenwoordiging) wordt uitgebreid met andere (minder zakelijke?) gegevens.

Maar zover hoeft het zelfs nog niet te komen. Eén van de voordelen die de commissie noemt is een communicatie-verbetering tussen diverse administraties. Men kan daarbij denken aan openbare, maar met evenveel recht aan geheime administraties. Een makkelijke koppeling van gegevens (d.m.v. het uniforme persoonsnummer) zal niet iedereen in alle denkbare gevallen aanspreken.

Het is dus al te gemakkelijk, en in zeker opzicht misleidend om alleen op de voordelen t.o.v. de huidige wijze van administreren te wijzen, en daarbij bepaalde mogelijkheden te verzwijgen, of niet met nadruk te noemen. Zowel het rapport als de regering blijft daarover in het vage. De wijze waarop tot dusver van garanties tegen misbruik is gesproken is volstrekt onbevredigend. Wie beseft wat er allemaal achter dit woordje 'misbruik' schuil kan gaan, neemt met zo'n 'geruststellende' toezegging geen genoegen.

Juist omdat de regering in een eerste fase de adviezen van de Commissie-Westerhout vrij gemakkelijk in praktijk kan brengen (zonder wetsvoorstel) lijkt op dit moment de nodige waakzaamheid toch wel geboden. Nu immers heeft het er verdacht veel van weg dat de praktische vragen zijn beantwoord, nog vóór de principiële zijn gesteld. (cv)

KRITISCH ALLERLEI

Rode boekje

Op een MAVO wordt naast de godsdienstlessen ook Humanistisch Vormingsonderwijs gegeven door een van onze leden. Na een uur van praten met elkaar over 'praten met elkaar' vroeg een meisje van 14 het eens te hebben over 'het rode boekje voor scholieren' (U weet wel, geschreven door kritische leraren samen met dito leerlingen). Het werd eerst thuis gelezen en daarna besproken. Daarbij werd gepoogd ze dit kritische boekje kritisch te laten opnemen. Ook de eigenlijk flauwe vraag werd gesteld: 'Als jij zou moeten meebeslissen t.a.v. de keus van de leerstof, zou je dan weten wat je wilt?'

Enkele weken daarna werd de vormingsleidster bij de directeur geïnterviewd: 'Hebt u het rode boekje uitgedeeld?' 'Ja, in zekere zin... ik heb het te leen gegeven aan een leerling die het nog niet had.' De directeur vertelde toen dat hij van een vader had moeten horen (!) dat zij het rode boekje besprak. Hij had hierover contact opgenomen met de wethouder. *De leidster had, als leerlingen om behandeling van zoiets (?) vragen, dit eerst met hem en met de ouders moeten bespreken.* Het bijzondere aksent op het boekje, juist daardoor, zag hij niet zo. Op haar vraag of ze dan ook op vragen over de situatie in Vietnam, de verhoging van onze defensieuitgaven etc. niet zou mogen ingaan zonder ruggespraak, antwoordde de directeur genuanceerder. Maar hij bleef erbij, en dat was het waar het om draaide: deze kinderen waren nog te jong om kritisch te kunnen zijn. Als het boekje besproken werd met jongens boven de 16 zou hij er minder bezwaar tegen hebben... hoe wel er ook onder dezen nog zijn die het boekje goed vonden, dus óók nog niet kritisch kunnen lezen! Jawel hij gaf toe dat 'we' op school een vormende taak hebben, dat we hen moeten leren na te denken. Maar nee, bij 14-jarigen was dat nog te vroeg. De gedachte dat je, als leerlingen met een onderwerp komen, juist de nuances tussen de uitersten kunt doen zien, was voor

hem niet van zoveel gewicht. Een groen boekje is er al, maar mocht er nog eens een geel of een ander boekje verschijnen dan zou de vormingsleidster alvorens het te bespreken dit eerst met hem moeten overleggen.

Zo niet dan zou de directeur zich wenden tot het Humanistisch Verbond en om een andere vormings-leider vragen. (p.h.)

Zorgelijke zaak

De positie van de vakken 'humanistisch vormingsonderwijs', 'kennis van het geestelijk leven' en 'maatschappijleer' binnen het voortgezet onderwijs wordt langzamerhand een zeer zorgelijke zaak. Wat gebeurt er namelijk. De beide buitenroosterlijke vakken HVO en godsdienstonderwijs zijn door beschikkingen in het kader van de mammoetwet sinds 1968 praktisch gesproken uit het niet-confessionele onderwijs verdwenen. De leerkrachten in die vakken zijn ten dele overgegaan naar de binnenroosterlijke keuzevakken KGL of cultuurgeschiedenis van het christendom. Daarnaast bestaat het verplichte vak maatschappijleer.

Maatschappijleer heeft een dusdanige ruime werkomgeving dat de duvel en zijn ouwe moer er in kunnen worden ondergebracht. Waarom dan niet ook KGL. Dat zien we dan ook gebeuren. De leiding van de scholen, omkomend in de veelheid van mogelijke keuzepakketten met alle roosterproblematiek van dien, snoeit alles weg wat niet per se moet van de wetgever. Zo gaat KGL 'op' in maatschappijleer. Daarbij komt in het beste geval een fractie van het aantal uren voor maatschappijleer ten goede aan datgene wat wij onder KGL zouden willen verstaan.

Voor maatschappijleer is bovendien geen specifieke bevoegdheid vereist: een bevoegdheid voor het betreffende schooltype is voldoende. Dat betekent dat elke MO-aktebezitter of afgestudeerde in welke discipline dan ook dit vak kan geven. En, wat bezwaarlijker is, ook zál geven. Wanneer b.v. leerkrachten Grieks of Frans door de nieuwe regelingen niet meer aan hun uren komen dan liggen er nog wel ergens wat uurtjes maatschappijleer om dat gat te vullen. Of daarmee een aanpak wordt gegarandeerd 'die beoogt de jonge mens te helpen zicht te krijgen op z'n eigen bestaan en op de wereld waarin hij leeft, door hem te confronteren met geestelijke stromingen en met de problemen die voor zijn persoonlijke leven en de samenleving van betekenis zijn' is niet eens de vraag meer.

De voorzichtige start door de drie bovengenoemde vakken gemaakt

in de richting van wat meer geestelijke- en persoonsvorming in de school, verzandt door een en ander volstrekt. (o.v.-d.b.)

Verbod

De NVSH wil haar minimum leeftijdsgrens voor leden schrappen (nu 21 jaar en 18 jaar met toestemming ouders) en is daarbij gestoten op onwil van de minister van Justitie, die koninklijke goedkeuring van statutenwijzigingen weigert. Als straks het nieuwe Burgerlijk Wetboek is ingevoerd (die zulke goedkeuring niet meer vereist) dan kan de vereniging toch niet zomaar haar zin doorzetten, want in een onderhoud op het departement is zij gewaarschuwd voor de mogelijkheid van een verbod.

De daarbij naar buiten bekend geworden argumenten van de minister zijn niet erg overtuigend, evenmin als zijn hele 'zedelijkheids'-beleid erg overtuigend is. Justitie zou met name niet erg blij zijn met de NVSH-uitgave Sextant-Contact, een periodiek dat uitsluitend z.g. kontaktadvertenties bevat, waarin b.v. echtparen andere echtparen zoeken voor seksueel tijdverdrijf. Maar wie is wel blij met dit NVSH-initiatief, behalve natuurlijk de geïnteresseerde echtparen? Wij in elk geval niet, maar dat is geen reden om, zoals het departement zegt, dit te beschouwen als 'onderminning van het huwelijk'; misschien van een bepaalde opvatting van het huwelijk. Zelfs als dat de meerderheidsopvatting is, blijft het onduidelijk waarom advertenties een principiële opvatting kunnen ondermijnen.

Ook werd als argument genoemd een artikel in Sextant over pedofilie, waarin men een aanmoediging zag tot seksueel contact tussen volwassenen en minderjarigen van hetzelfde geslacht. Een misleidend argument, want moet men het als aanmoediging duiden, wanneer een indruk wordt gegeven van gevoelens en motieven die bij pedofielen leven. Het kon wel eens zijn dat men door een dergelijke uiteenzetting minder enghartig en agressief reageerde op dit onderwerp, juist door het te leren begrijpen en het maatschappelijk-problematische

karakter ervan te leren zien. Het lijkt er wel eens op of begrip kwaken gelijk gesteld wordt met goedkeuren, maar als daartussen niet eens een onderscheid kan worden gemaakt wordt het gevaar erg groot dat een pleidooi voor redelijkheid in een verdacht licht komt te staan. En dan zijn humanisten wel een eind van huis.

Het is dus overbodig (maar wellicht niet onnodig) te zeggen dat wij de koers van de NVSH niet toejuichen. Maar dat wil allermist zeggen dat zij dan ook maar de mond moet worden gesnoerd, of zelfs dat daar maar mee bedreigd wordt. Juist als de meningen botsen, maar de ideeën verre van uitgekristalliseerd zijn en er wederzijds wantrouwen bestaat, is een zo openlijk en breed mogelijk gesprek over deze zaken geboden.

Zedelijk

Ook al in dit licht kan men het slechts betreuren dat twee confessionele fractieleiders in de Tweede Kamer (Biesheuvel en Schmelzer) openlijk de verwachting hebben uitgesproken dat de zedelijkheidswetgeving het belangrijkste punt in de komende verkiezingsstrijd zal worden. Door hun positie is zo'n uitspraak geen privé-mening, die mogelijk voor buitenstaanders interessant is; maar en wat wel wordt genoemd *self fulfilling prophecy*, een voorspelling die uitkomt door het effect dat zij te weeg brengt bij het uitspreken ervan. De woorden van de heren werken polariserend; ze scheiden de geesten al bij voorbaat. De kiezer die hen beluistert is geneigd op voorhand al te willen bepalen waar hij staat en daar gaat het kennelijk om: de geesten te scheiden en een zo groot mogelijk aantal stemmen alvast veilig te stellen.

Het grote bezwaar hiertegen is dat het de oordeelsvorming in alle rust en redelijkheid, door hoor en wederhoor dreigt te vertroebelen. Ingevolgde problemen, waarvan tal van persoonlijke, sociale en morele aspecten niet genoeg aandacht en discussie kunnen krijgen worden zo misbruikt om politieke winst binnen te halen. Over zedelijk gesproken.

aan het uitpuilende uiteinde
van de stalen hadeshaag
stierf de glimlach voorgoed weigerend weg
ik rakelde het vuur
in veraste vazen niet meer op

de windwijzers wijzen eeuwig
het uur weemoed aan
en in de stallen stampden
de paarden traagtanend
op het ritme van voordien

andere mensen geloofden dat de
zon nonnenzwart scheen
in het transparante schaduw
van het laatste woord

Willy Sneeuw

bericht uit een diktatuur

De vraag, die vaak wordt gesteld is welke invloed heeft een diktatuur op iemands privéleven? Maakt het werkelijk wel zo'n verschil? Brengt ze werkelijk ontberingen en echte onderdrukking met zich?

In de eerste jaren van de diktatuur zouden heel wat mensen deze vraag hebben beantwoord met 'Zolang men zich bemoeit met z'n eigen zaken kan men aardig gelukkig en rustig leven'.

Afgezien van het feit dat er nogal wat mensen zijn, die er niet tevreden mee zijn hun leven terug te brengen tot 'het zich met de eigen zaken bemoeien', die dat gewoon niet kunnen, lijkt het mij dat deze bewering zelfs niet waar is. Het is niet genoeg zich te bemoeien met eigen zaken. Het kan iets schijnbaar onbeduidends zijn als de opdracht krijgen de vlag uit te hangen op de verjaardag van de staatsgreep; of iets niet zo onbeduidends als de opdracht krijgen je kinderen naar een propagandabijeenkomst te sturen; of een 'vrijwillige' inschrijving in een Staatslening, of een bijdrage aan verschillende fondsen.

Maar er zijn zaken, die iemand meer op de proef stellen: oproepen om de één of andere officiële verklaring te ondertekenen, die de regering nodig heeft voor de propaganda of veiligheidsredenen. Of deelname aan een staats-

heid en eng paternalisme meer dan ooit overwegend in de houding van de school tot het kind. Experimentele en progressieve methoden worden vriendelijk doch beslist afgeraden.

In de literatuur is de dwingelandij niet zo duidelijk omdat schrijvers zich de wet niet voor laten schrijven, door eenvoudig niet te publiceren. Boeken worden over het algemeen privé gedrukt, met als opschrift: 'niet voor handelsdoeleinden' en ze gaan van hand tot hand of per brief rond in een kring van vrienden. Met andere woorden, schrijven is een strikt particuliere zaak van onder-ons geworden en niet langer een middel tot bredere communicatie of een factor van beschaving.

Onze hersenen, of we nu intellectuelen zijn of niet, worden constant aangevallen door twee grote vijanden van de waarheid: propaganda aan de ene kant, in zichzelf gekeerd denken aan de andere kant. Er is geen mogelijkheid om een verantwoord en objectief oordeel te vellen. Er is geen toegang tot de waarheid, dus of twijfelen de mensen aan alles wat ze lezen of horen, of ze verzadigen zichzelf met geruchten, horen zeggen en valse hoop. Dit alles is mager voedsel voor een actieve geest. Het gevolg is dat de mensen zijn overgeleverd aan een 'gebeurtenis'; er moet iets gebeuren of op het punt staan te gebeuren, altijd weer opnieuw, want men kan de leegte niet verdragen. Op het moment dat er een tijdelijke stilte is, geen enkele 'ontwikkeling' slaat de wanhoop zijn klauwen uit en wordt het leven ondraaglijk; het is als lopen op brandend zand: je moet blijven lopen. Zo wordt het leven voortdurend geleefd met een valse, geforceerde snelheid.

Het privé- en publieke leven lopen niet parallel, ze raken elkaar onvermijdelijk en vermengen zich. Als het hun niet toegestaan is elkaar te raken, ontstaat er een totale burgerlijke vervreemding. Er zijn geen mogelijkheden om een andere, afwijkende mening tot uitdrukking te brengen, of om acties te ondernemen met het doel een verandering aan te brengen in wat fout zit...

Deze vervreemding van alle openbaarheid, van alles dat te maken heeft met de Staat, wordt tenslotte een verschrikkelijke ziekte. Het veroorzaakt een verzwakking en verstikking: we hebben ramen in ons huis nodig, hoe comfortabel het dan ook mag zijn; we hebben uitzicht nodig, en hier is er niets om op uit te zien. Er is het gevoel dat we niets kunnen inbrengen van onszelf – noch ons werk, noch onze intelligentie, noch onze creativiteit, noch ons enthousiasme, noch onze kinderen – in de wereld die ons omgeeft.

We haten het heden; we vrezen de toekomst; we zitten opgesloten in een voortdurend verwerpen; we staan stil.

Veel mensen die de verminking niet kunnen verdragen, verlaten het land; velen zullen nog vertrekken als de situatie ongewijzigd blijft. Zij die blijven, veronderstel ik, hebben het uiterste punt van vervreemding nog niet bereikt. Maar er is een ontzaglijke daad van geloof nodig om te blijven volhouden dwars door alle solide lagen van haat, schaamte en vrees heen.

Ik denk vaak aan de verspilling – de enorme energie, het talent, de moed, de toewijding die aan de dag wordt gelegd, iedere dag opnieuw, in dit grimmig en ondankbaar gevecht; als dit alles eens gebruikt zou kunnen worden om van dit land een plaats te maken waar de 'kolonels' tot de onmogelijkheden zouden behoren.

'Er is nog nooit iemand in de familie dood gegaan,' zei mijn vader vroeger wel eens, 'of het heeft mij dik centen gekost.' Misschien was dat een beetje overdreven maar de kosten vielen bij dergelijke gelegenheden nog wel eens hoger uit dan men verwachtte en dan schoot mijn vader het voor en vergat het later terug te vragen.

De laatste tijd hoor ik hem er niet meer over. Misschien is de familie inmiddels wat welgestelder geworden maar afgezien daarvan is zijn eigen gezondheidstoestand van dien aard, dat hij niet meer in staat is zich met dit soort beslommeringen in te laten. Hij laat zich doorgaans vertegenwoordigen door mijn tweede moeder. Meestal gaat ze er alleen op af maar een paar jaar geleden belde ze me op met de mededeling, dat Baas Hutter gestorven was. Baas Hutter was een soort opzichter geweest in een fabriek, waar mijn vader destijds nogal veel mee te maken had en ik had hem altijd met veel ontzag en sympathie over Baas Hutter horen spreken. Nu was Baas Hutter overleden en er moest iets gedaan worden. Van wege 't koude jaargetijde wilde mijn moeder niet naar de begrafenis; thuis was er geen bezoek, dus moest ze naar de rouwkamer, waar Baas Hutter lag opgebaard maar ze kende die familie helemaal niet en nu wilde ze zo graag, dat ik met haar meeging.

We werden naar een kamertje gebracht; behalve Baas Hutter in de kist, met een glasplaat eroverheen, was er niemand. Of de familie nog komen zou, wist men niet. We konden natuurlijk in het kamertje wachten maar we konden ook het register tekenen en weggaan. De keuze was aan ons, men sloot de deur en daar stonden we.

'Ken jij Baas Hutter?' vroeg ik zachtjes. 'k Heb hem één keer gezien,' fluisterde mijn moeder en ze ging op haar tenen naar de kist. 't Is 'm,' knikte ze en voor de vorm sloeg ik ook maar een blik op de mij volslagen onbekende heer, die daar rustig in de kist scheen te slapen. In een hoek stond een tafeltje. Daar lag het register op en we lazen de namen. Er stond ook een paar keer Hutter, dus we waren goed. Toen we onze naam gezet hadden, stonden we een beetje doelloos rond te kijken. Mijn moeder ging op de enige stoel zitten en ik hees me zo'n beetje schuin half op het tafeltje. Maar dat tafeltje stond wankel, het begon te wiebelen en ik trok geschrokken mijn been weer terug maar op hetzelfde moment viel er iets zwaars van achter tegen me aan; het deksel van de kist, dat ze zo lang tussen de smalste kant van het tafeltje en de muur naast de deur hadden neergezet. Ik schrok ontzettend en het gezicht dat ik trok moet zo gemakkelijk geweest zijn, dat mijn moeder begon te proesten en niet meer kon ophouden met lachen.

Met onze zakdoeken voor ons gezicht, waar de tranen langsstroomden, snikten we het uit; doodsbenaauwd, dat er iemand op dit ongelegen ogenblik zou binnenkomen. Ik ging voor alle zekerheid tegen de deur staan, alsof dat wat helpen zou en ik schaamde me ontzettend voor Baas Hutter, die altijd zo'n brave, integere man geweest was en nu stonden we daar bij zijn kist te huilen van 't lachen.

Toen we onszelf weer een beetje in de hand hadden, gingen we weg maar we moeten toch wel met enorme pret-gezichten gelopen hebben want de treurige mensen in de wachtkamer kken ons bevreesd aan en de meneer die ons uitliet gaf ons een knipoog; ik weet niet waarom, ik zei alleen maar tegen hem, dat we bij nader inzien toch maar weggingen. Buiten hadden we 't warm en koud en benauwd tegelijk van de zenuwen. Lachen konden we niet meer, alleen diep zuchten en we gingen 't eerste 't beste café binnen, waar 't lekker warm was en waar ze heerlijke koffie hadden en grote appelpunten met slagroom. 'Alweer een sterfgeval dat mijn vader geld kost,' zei ik. 'Ja,' zei m'n moeder, 't is nog niet eens familie. Maar dit valt nogal mee en je vader heeft het er best voor over, hoor, want Baas Hutter was een goed mens.'

Dit artikel is ontvangen op het secretariaat van Amnesty International, de organisatie die zich inzet voor de bescherming van de vrijheid van meningsuiting. De auteur verblijft nog steeds in Griekenland en daarom wordt zijn naam niet vermeld. De oorspronkelijke titel was 'Greece, a personal account'. Aan het novembernummer van 'Wordt vervolgd', de tweemaandelijks uitgave van Al-Nederland, ontleen wij deze vertaling.

project, zitting nemen in een staatscomité. Tenslotte zijn er de vuurproeven als het verstoppjen van een vriend voor de veiligheidsdiensten, iemand helpen ontsnappen, deelnemen aan ondergrondse activiteiten.

En zo komt het moment van de keuze, vroeg of laat, voor iedereen. Als het verzoek iets onbeduidends is, is de beslissing, welke dan ook, meestal eenvoudig. De één gaat er op in, omdat het 'slechts een formaliteit is'. De ander weigert, wetende dat het risico van bestraffing vrij gering is. In beide gevallen echter begint er een volledig, niet te stoppen proces van persoonlijkheidsverandering. Het eerste 'ja' brengt een knagend gevoel van – moet ik me eigenlijk niet schamen? – nog niet, misschien; onbehagen; echter snel verdwenen, weggeborgen. Het eerste 'nee' brengt ook een knagend gevoel van ongerustheid: is mijn daad opgemerkt? Zullen ze het tegen mij gebruiken? Is het opgeschreven in een dossier?

Als men er überhaupt om geeft is het moeilijk onverschillig te blijven. Er is eenvoudigweg een gebrek aan verbeeldingskracht voor nodig om niet te beseffen wat voor leven hier wordt getekend. Opvoeding, literatuur, en in mindere mate de schone kunsten, zijn de meest duidelijke slachtoffers. Het onderwijs op de Griekse scholen was al conventioneel en reactionair genoeg voor de staatsgreep; weinige uitzonderingen daargelaten.

Nu zijn dogmatisme, kunstmatige gelijkvormig-

nogmaals: wet gewetensbezwaren vraagt herziening

de wetgever heeft zichzelf tekort gedaan

Al geruime tijd wordt van verschillende kanten aangedrongen op verandering van de normen voor erkenning van gewetensbezwaren tegen de militaire dienst. Daarbij wordt wel vanuit verschillende gedachtengangen geredeneerd en beoogt men ook uiteenlopende resultaten, maar de kritieken stemmen overeen in het oordeel dat de gronden voor erkenning moeten worden verruimd. Kortelings heeft de minister van defensie evenwel meegedeeld, dat hij er niet voor voelt de bestaande normen te wijzigen. De zaak zal in de Tweede Kamer aan de orde komen. De gronden voor erkenning zijn neergelegd in artikel 2 van de wet gewetensbezwaren militaire dienst. De tekst van het artikel luidt:

1. Ernstige gewetensbezwaren in de zin van deze wet zijn de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelnemen aan elk oorlogsgeweld verbiedt.
2. De bezwaren kunnen zich richten
a. hetzij tegen de vervulling van militaire dienst bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen;
b. hetzij tegen de vervulling van militaire dienst van welke aard ook.
Bepaalde groepen vinden, dat met deze tekst aan het grondrecht van de gewetensvrijheid onvoldoende wordt tegemoetgekomen. De grondwet draagt de wetgever in artikel 196 op, de voorwaarden te formuleren *'waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van de krijgsdienst wordt verleend'*.
Het komt hierbij aan op de opvatting van geweten. Onderscheid wordt gemaakt tussen geweten als aanduiding van een persoonlijke zedelijke klaarheid op grond van
– een in abstrakto als absoluut geldig aanvaarde leefregel; voorbeelden: ik mag nimmer liegen, ik mag nimmer geweld gebruiken, ik mag nimmer doden;
– een hoogst ernstige persoonlijke afweging van levenswaarden in konkrete omstandigheden; voorbeelden: aan deze strijd mag ik na ernstige overwegingen niet meedoen, onder die omstandigheden ben ik zedelijk verplicht aan (dodend) geweld deel te nemen.
In de thans gevoerde discussie over eventuele normverruiming wordt beklemtoond, dat degenen, die zich niet in absolute zin tegen collectieve geweldsdaden verzetten, maar wel ernstige gewetensbezwaren hebben tegen bepaalde vormen van oorlogsgeweld, principieel rechthebben op erkenning. De huidige wet verlangt afwijzing van *elk* oorlogsgeweld. De tekst komt derhalve niet tegemoet aan de hierboven bedoelde onder de tweede groep vallende typen van gewetensbezwaarden. Het is goed, zich hierbij te herinneren, dat de bestaande tekst van art. 2 nog maar luttele jaren geleden werd geformuleerd, namelijk in 1962, en ook, dat het de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever is geweest, met die tekst een in overeenstemming met veranderde inzichten aanmerkelijke verruiming te verkrijgen van de mogelijkheid tot het erkennen van gewetensbezwaren.
Bij een streven naar wetsverandering is stellig van belang, na te gaan welke overwegingen aan de te wijzigen wet ten grondslag zijn gelegd. Vanuit een juist begrip daarvan kan met des te meer kracht het nieuwe worden bepleit. Te meer dringt zich deze wenselijkheid op, wanneer, zoals in dit geval, de wet nog van jonge datum is, waarbij bovendien eenzelfde motief is ge-

hanteerd als thans bij de critici wordt aangetroffen, namelijk het verlangen naar normverruiming.
Het bestuderen van de overwegingen van de wetgever in 1962 blijkt dan tot een nogal belangwekkende konklusie te voeren, die naar onze mening in de discussie over wetswijziging bij voorrang aandacht behoort te worden gegeven. Die konklusie luidt, *dat er in principieel opzicht discrepantie bestaat tussen wat de wetgever als verruiming voor ogen heeft gestaan en wat met de gekozen tekst van artikel 2 aan werkelijke verruiming is mogelijk gemaakt*.

Onzerzijds is deze konklusie eerder, namelijk in november 1969, voorgelegd en toegelicht aan de Vaste Commissie van Defensie, ter gelegenheid van een aan deze problematiek gewijde openbare hoorzitting. In M & W-23 van 1969 pagina 4 werd daarvan een verslag gegeven.
Wij menen nog altijd, dat deze bijdrage aan de discussie van primaire waarde is te achten, omdat verwacht mag worden, dat de wetgever eigen feilen ernstig zal nemen, terwijl een zelf-korrektie van de wetgever in dit geval zou betekenen, dat in niet geringe mate aan huidige verlangens naar normverruiming zou worden tegemoetgekomen. Wanneer thans minister Den Toom zegt, niet voor normverandering te voelen, dan moet het hem alsnog duidelijk worden, dat de huidige tekst een door de wetgever zelf niet beoogde normbeperking bevat!
Ter nadere informatie van de geïnteresseerde lezer volgt hieronder de samenvatting van hetgeen over deze kwestie door ons tijdens bedoelde hoorzitting is naar voren gebracht.

'Indertijd is de huidige tekst na ampel overleg tot stand gekomen in de verwachting dat daarmee in de meest zuivere bewoordingen recht werd gedaan aan de bedoeling van de wetgever, een aanmerkelijke verruiming te verkrijgen van de mogelijkheid tot het erkennen van gewetensbezwaarden.
Thans moet evenwel worden vastgesteld, dat als gevolg van deze tekst een erkenningsbeleid is ontstaan, dat afwijkt van hetgeen de wetgever voor ogen heeft gestaan.
De uitdrukkelijke bedoeling was, gezien de veranderingen die zich in de loop der tijd in de gewetensvorming terzake bleken te hebben voltrokken, om naast degene die het doden van de evenmens onder alle omstandigheden ongeoorloofd acht, ook voor erkenning in aanmerking te brengen de gewetensbezwaren van hem, die het doden van de evenmens onder bepaalde omstandigheden wellicht nog kan aanvaarden, maar die deelneming aan de specifieke functie van het militaire apparaat op grond van zijn godsdienstige of zedelijke overtuiging afwijst.
De minister omschreef de specifieke functie van het militaire apparaat als de geschiktheid tot het aanwenden van wapengeweld tussen de staten. Voorgesteld werd derhalve het criterium 'doden van de evenmens' te vervangen door 'deelneming aan wapengeweld tussen de staten'.
Als belangrijke en essentiële beperking van de gewetensbezwaren die tot erkenning konden leiden werd nog bepaald, dat de overtuiging zich moest uitspreken tegen 'ieder wapengeweld tussen de staten'.
Door meerdere leden van de volksvertegenwoordiging is vervolgens gepleit voor een nog zuiverder formulering, juist met het oog op de beoogde verruiming van de mogelijkheid tot er-

kenning. Zo meende de heer Moorman (KVP), dat de term 'tussen de staten' moeilijkheden zou opleveren voor internationaal optreden. De heer Kranenburg (PVDA) onderschreef deze mening en vond de term 'wapengeweld tussen de staten' verwarringwekkend, gelet bij voorbeeld op het militaire optreden in het voormalig Nederlands-Indië. Hij wees erop, dat de gewetensbezwaren tegen het gehele dienen van de krijgsmacht gericht moesten zijn. Door deze leden werd daarom voorgesteld, de term 'oorlogsgeweld' te kiezen in plaats van 'wapengeweld tussen de staten'. Uitdrukkelijk stelden zij, dat de term 'oorlogsgeweld' niet een nog verdergaande verruiming opleverde, maar alleen een zuiverder bewoording. De heer Couzy (VVD) onderschreef deze stelling door op te merken, dat hij de eerste tekst wel ruim genoeg achtte, maar dat hij voorstander was voor de tekstverbetering 'oorlogsgeweld'.
Op grond van bovenstaande overwegingen werd de uitdrukking 'ieder wapengeweld tussen de staten' gewijzigd in 'elk oorlogsgeweld'.
Vervolgens heeft de minister desgevraagd gezegd, het beter te achten een omschrijving van de term oorlogsgeweld achterwege te laten, ten einde de Commissie van Advies niet op ongewenste wijze bij zijn hanteren van dit begrip te binden.

Merkwaardig is, dat de wetgever niet heeft ingezien, dat het begrip 'oorlogsgeweld' niet slechts een omvattende term kon worden geacht voor hetgeen onder uitoefenen van de specifieke functie van het militaire apparaat kon worden begrepen – dat voordeel werd met deze term inderdaad geboekt – maar dat deze term ook een meer omvattende betekenis dient te worden toegekend, welke bij de toepassing van de wet er wel toe moest leiden, dat het gestelde doel (de beoogde verruiming) niet goed kon worden bereikt. Immers moeten gewetensbezwaren om thans te worden erkend zich richten tegen alle denkbare als oorlogsgeweld op te vatten vormen van collectief geweld, ongeacht of deze vormen kunnen vallen onder het gestelde criterium van de specifieke functie van het militaire apparaat. De term 'elk oorlogsgeweld' voert en moet voeren tot een door de wetgever niet beoogde 'overvraging' van verzoeker. Deze overvraging treedt dan op, wanneer een verzoeker wel blijk geeft van onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen elk oorlogsgeweld volgens uit de specifieke functie van een militair apparaat als waartoe hij wordt opgeroepen, maar op zedelijke grond niet afwijzend blijkt te staan tegenover enigerlei als oorlogsgeweld opgevatte andere vorm van gewelddadig optreden. In de praktijk komen deze bonafide gewetensbezwaarden regelmatig en naar het schijnt in toenemende mate voor.

Op grond van het bovenstaande moet worden geconcludeerd, dat artikel 2 dient te worden herzien, opdat alsnog ten volle recht kan worden gedaan aan de verruiming van de mogelijkheid tot erkenning van gewetensbezwaren zoals de wetgever duidelijk voor ogen heeft gestaan. Het lijkt gewenst, dat naar een zo sober mogelijke tekst wordt gezocht, opdat geen gevaar van ongewenste beperkende bepalingen meer is te duchten.

Een bruikbare nieuwe tekst zou als volgt kunnen luiden:

Hij die op grond van zijn godsdienstige of zedelijke overtuiging onoverkomelijke gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van de militaire dienst kan daarvan worden vrijgesteld.

Als nog verdergaande vereenvoudiging ware te overwegen de zinssnede 'op grond van godsdienstige of zedelijke overtuiging' te laten vervallen. Mogelijk nog 'voorzichtiger' en toch voldoende duidelijk zou het zijn te spreken van 'ernstige bezwaren op grond van godsdienstige of zedelijke overtuiging', gelet op de huidige nogal uiteenlopende opvattingen over de inhoud van de term 'geweten' en 'gewetensbezwaren'.

C. UITENBOGAARD

de groene revolutie

uitstel van executie?

Op 23 oktober j.l. publiceerden de kranten de toekenning van de Nobelprijs voor de vrede aan Dr. Norman Ernst Borlaugh, waarbij werd verklaard, dat door zijn werk op het gebied van de plantenveredeling de economische groei van de 'ontwikkelingslanden' sterk is gestimuleerd, dat het effect daarvan invloed ook buiten de landbouw zal hebben en dat *'als de economen en politici in de wereld Dr. Borlaughs prestaties op het gebied van de voedselproductie konden evenaren voor een evenwichtige ontwikkeling van de Derde Wereld, wij allen met groter optimisme de wereldvrede tegemoet zouden kunnen zien'*.

In Dr. Borlaughs onderscheiding wordt niet alleen een groot aantal van zijn directe en indirecte medewerkers mede geëerd, maar eigenlijk ook de gehele reeks van plantentelers, die sedert vele duizenden jaren de voortbrenging van landbouwgewassen aldoor hebben verhoogd. De eerste mensen die zich voor de bevrediging van hun honger niet meer beperkten tot jacht, visvangst en het verzamelen van zaden, vruchten, knollen, bollen, enz., maar ertoe overgingen (zo'n negentig of nog meer eeuwen geleden) knollen en zaden aan de grond toe te vertrouwen op daarvoor gunstig gelegen stukjes terrein, ze tegen vraat door dieren te beschermen en in tijden van droogte water te geven, veranderden het lot van de mensheid: door deze handelingen kreeg men de voedselvoorzieningen veel meer in zijn macht en werd het mogelijk het aan de jacht verbonden zwerversbestaan vaarwel te zeggen en zich permanent op bepaalde plaatsen te vestigen. Tevens konden voortaan op een beperkte oppervlakte meer mensen leven.

Volgende generaties teelden nog nieuwe plantesoorten; ook werd de aandacht gevestigd op eigenschappen waardoor bepaalde planten nuttiger voor de mens waren dan andere. Wat de granen betreft, waren dat b.v. een grotere korrel, meer korrels aan één aar of pluim, het enige tijd aan de plant blijven vastzitten van rijpe korrels, het groeien van meer stengels en meer aren of pluimen aan één plant.

Dank zij de nieuwe voedselbasis, verminderde het risico van ondervoeding van kinderen en van hongersnoden en nam de bevolking dus toe (men had nog generlei begrip van gezinsplanning). Waar in een beperkt gebied niet meer genoeg voedsel voor deze toegenomen bevolking kon worden verbouwd, werd het nodig naar nieuwe, te voren nog niet door de mens bewoonde streken te trekken. Men nam zaden, knollen, stekken en wat al niet uit de oude streek mee en gebruikte ze in de nieuwe. Daar kwamen veelal van de gekweekte gewassen andere wilde variëteiten voor, die onwillekeurig met de meegebrachte werden gekruist. Resultaat: planten met nieuwe eigenschappen. En in zoverre die beter waren, ging men zaden enz. van die planten bij voorkeur vermeerderen voor volgende oogsten. Zo ontstonden, in de loop van vele generaties, overal 'landrassen', die onder de omstandigheden van de betrokken streek de beste opbrengsten gaven.

Al deze eeuwen lang was de landbouwproductie dus wel verhoogd door menselijk ingrijpen, maar, als we bedenken, dat de mens nog geen inzicht had in de geslachtelijke vermeerdering van planten, zal het duidelijk zijn, dat de verbetering van diverse plante-eigenschappen slechts zeer langzaam vorderde. Pas toen men welbewust in de bevruchting ging ingrijpen, konden

snellere en verder reikende resultaten worden verkregen.

Betrekkelijk kort nadien werd een andere bijzonder belangrijke ontdekking gedaan: bijna alle hogere planten voeden zich met minerale stoffen, waaruit zij zeer gecompliceerde organische verbindingen opbouwen. Natuurlijke meststoffen, zoals stalmest en plantenresten, worden door bacteriën en zwammen tot eenvoudigere, minerale stoffen omgezet (daarnaast is ook de humus, die uit deze meststoffen overblijft, van zeer grote betekenis). Toen in deze feiten klaarheid was verkregen, was het rationele gebruik van kunstmest weer een stap verder. Daardoor kon men vroeger zeer weinig opbrengende gronden vruchtbaar maken en nieuwe gronden (bij ons vnl. heidegronden) ontginnen.

Het bleek verder al spoedig, dat bepaalde nieuwe, opzettelijk gekweekte rassen van landbouwprodukten bij gebruik van kunstmest veel hogere opbrengsten gaven dan de vroeger bekende landrassen. Reeds vóór de Eerste Wereldoorlog waren in Nederland en grote delen van overig West-Europa bijna alle landrassen door nieuwe, beter opbrengende variëteiten vervangen. In die-

zelfde tijd maakte men ook in andere opzichten grote vooruitgang: betere bestrijding van ziekten en plagen der landbouwgewassen, betere drainage (en, waar nodig, irrigatie), betere wijzen van grondbewerking, van zaaien, oogsten, enz. Door dit alles konden de opbrengsten zeer sterk worden verhoogd. Zo was in Nederland op goede kleigrond de gemiddelde opbrengst van winter tarwe in de eerste helft van de vorige eeuw beneden de 1500 kg per hectare, vóór de Tweede Wereldoorlog (dus circa een eeuw later) ruim twee maal zo hoog (en tegenwoordig zelfs 4500 kg). Een dergelijke toename is niet algemeen, maar in de meest ontwikkelde landen zeker geen uitzondering.

Dank zij de, sedert het begin van deze eeuw in een aldoor sneller tempo toegenomen kennis van de wetten der erfelijkheid, is het mogelijk gebleken, veel produktievere zaden te krijgen met nieuwe methoden. Deze methoden zijn in de eerste plaats in de Verenigde Staten doorgevoerd met maïs (daar bekend als 'corn'; in de Maïsgordel, d.i. de 'Corn Belt', over uitgestrektheden van honderden km verreweg het belangrijkste gewas): men heeft variëteiten gekruist, welke nakomelingen, indien men overigens goede cultuurmethoden toepast, in eerste generatie een véél en véél hogere opbrengst geven dan ieder der ouders en die ook tegen ziekten en plagen veel beter bestand zijn.

Het resultaat hiervan is bijzonder groot geweest: in 1924-28 was de gemiddelde maïskorrel opbrengst in de Verenigde Staten 1610 kg per ha, in 1964-68 (een periode met goed vergelijkbare weersomstandigheden) ruim 4600 kg. In de volgende generaties van deze 'hybrid corn' komen in de afzonderlijke planten zeer grote en vele variaties voor en de opbrengsten zijn véél geringer. Men moet dus ieder jaar opnieuw zaai-zaad gebruiken direct afkomstig van speciaal daarvoor georganiseerde bedrijven.

Het is nu echter gelukt aan Dr. Borlaugh nieuwe kruisingen te verkrijgen, die een grote opbrengstvermeerdering geven en waarvan het verkregen zaad toch verscheidene generaties lang opnieuw kan worden gebruikt. Op het ogenblik zijn vooral goede resultaten geboekt met tarwe in Noord-Mexico en met rijst op de Philippijnen. Vooral in het eerste geval zijn de opbrengsten sterk gestegen: van ongeveer 100 kg per ha kort na de Tweede Wereldoorlog tot meer dan 2500 kg de laatste jaren.

Maar dit is slechts het geval op een beperkt gebied. Het verschil in opbrengst tussen oude en nieuwe variëteiten van rijst is veel minder spectaculair, ten dele, omdat rijst onder veel meer gevarieerde omstandigheden wordt verbouwd dan tarwe (vooral wat de wateraanvoer betreft) en omdat de nieuwe, tot nu toe verkregen rassen gedurende de natte moesson (en daarin wordt in de tropen verreweg de grootste hoeveelheid verbouwd) geen bijzonder goed resultaat geven.

Andere, op de opbrengstvermeerdering negatieve invloed uitoefenende factoren zijn, dat b.v. op de Philippijnen en op Java de oude rassen ook reeds zeer goede eigenschappen hadden en de toegepaste cultuurmethoden op geïrrigeerde velden ('sawahs') zeer goed zijn. In deze contreien vinden nieuwe methoden (zoals gebruik van kunstmest) en nieuwe rassen verder moeilijk ingang, doordat de rijstteelt er over een groot aantal eilanden is verspreid (Philippijnen) of over streken waar dit niet het geval is, wordt de teelt bedreven door zeer vele heel kleine boertjes,

vertrouwd met en gehecht aan de hun bekende en van vorige generaties overgenomen en stapje voor stapje verbeterde landbouwmethode, boertjes die vaak individueel zouden moeten worden benaderd, voor ze tot radicale vernieuwingen zouden willen overgaan.

Bovendien is dikwijls met institutionele remfactoren rekening te houden: zo wordt veelal, hetzij door particulieren, hetzij door de staat, een bepaald percentage van de oogst als deelpacht of als belasting opgeëist. De boer, die dank zij beter werk en betere bemesting een hogere opbrengst krijgt, moet daarvan vaak zoveel afstaan, dat na aftrek van kosten, gemaakt voor bemesting, bestrijding van plantenziekten, enz. (kosten die hij alleen moet dragen), minder of althans niet meer overblijft dan hij zou hebben indien hij op zijn oude weg door was gegaan.

In India en Pakistan zijn de gebruikelijke cultuurmethode in het algemeen zeker minder goed dan b.v. op Java, maar ook daar zijn vele bezwaren tegen de verbreiding van nieuwe rassen en methoden. In dit verband is verder op te merken, dat de tot nu toe bereikte resultaten ook om andere redenen niet te veel in de toekomst mogen worden geëxtrapoleerd; degenen die als eersten zijn begonnen de nieuwe variëteiten van tarwe en rijst te verbouwen, zijn in het algemeen de meest progressieve boeren in de voor die variëteiten gunstige streken. Gevolg, dat b.v. in West Pakistan veel grotere verbetering in de rijstopbrengsten zijn verkregen dan in Oost Pakistan.

In de kranteberichten over de geweldige resultaten van Dr. Borlaugh's werk wordt ook vermeld, dat daardoor de vooruitzichten voor de voedselsituatie in de gehele wereld zijn verbeterd. Hier is zeker wel iets van waar, maar ook niet meer dan iets. Om even bij Pakistan te blijven: indien de bevolking van het Oostelijk gebied zich blijft uitbreiden (ondanks een uitzonderlijke vloedgolf), zal het Westelijk deel zijn eventuele toekomstige rijstoverschotten niet gratis naar de andere helft van het land sturen en de mensen daar zijn te arm, om ingevoerde rijst te betalen. Bovendien zijn er op de wereld vele gebieden waar rijst of tarwe niet met profijt zou kunnen worden verbouwd.

De genetici zullen, naar men mag verwachten, op den duur ook bij andere, voor die streken geëigende gewassen goede uitkomsten krijgen. Evenwel: in zeer vele streken is thans reeds een felle wedstrijd aan de gang tussen verhoging van de landbouwproductie en bevolkingsvermeerdering. Juist de gebieden waar de bevolking het sterkste toeneemt (in Zuid Amerika veelal 3% per jaar), zijn vaak de armste. Daarom is de totale toename van de landbouwproductie in de wereld weliswaar heel interessant, maar zolang er geen volledige, eerlijke, rationele voedingsmiddelen-distributie over de hele wereld plaats vindt – d.w.z. dat overal locale overschotten gratis of bijna gratis worden afgestaan aan minder bedeelde gebieden, waar voor ons niet-voorstelbare armoede heerst – wordt daardoor de plaatselijke ellende niet veel verzacht.

Resumerende mag dan ook worden gesteld, dat gewestelijk het werk van Borlaugh reeds thans zeer gunstige gevolgen heeft, maar dat in heel grote delen van de wereld de toestanden daardoor niet of niet noemenswaard zullen verbeteren, zodat daar binnen afzienbare tijd zware hongersnoden zijn te verwachten. Bovendien betekent – zover op het ogenblik is te beoordelen – verbetering der voedselproductie in die landen slechts uitsstel van executie, omdat zonder sterke inperking der menselijke reproductie toch spoedig een grens zal zijn bereikt, waarboven zonder grote invoer (die men in de arme landen niet zal kunnen betalen) de ter beschikking staande hoeveelheden voedsel geheel ontoereikend zullen worden.

J. P. VAN AARTSEN

leve de softdrugs! dood aan de softdrugs!

Ook hier als over welk onderwerp ook een hopeloze verdeeldheid der meningen en op welk peil! Men kan horen, dat het hier eigenlijk helemaal niet gaat om de feiten en hun wetenschappelijke interpretatie, maar om een scheiding der geesten. Van welke geest zijt gij? Op deze wijze zullen wij de schijnmotieven, zoal niet van onszelf, dan toch van onze tegenstanders aan de kaak kunnen stellen.

Scheiding der geesten. Aan de ene kant zij die hunkeren en streven naar een betere wereld, een wereld van vrijheid en zelfverwerkelijking en alleen doen waar je zin in hebt aan de andere kant de fatsoensrakkers, alleen fatsoenlijk om hun establishment en bevoorrechte positie te handhaven.

Of anders: de revolutionairen, zij hongeren en kunnen niet beter doen dan beginnen de bakkerijen kapot te slaan, en zie het wekt een toevan naar die (brood)paleizen doet verrijzen. Anderzijds: de angstigen, op zelfbehoud bedacht, zien de natuurlijke orde van eten en gegeten worden. Of: De wetenschap zal al onze verlangens, zelfs die naar vrede, stillen; wij hebben slechts te eisen; het is een schande, een uitdaging, dat er nog arbeid bestaat.

Als wij nu het softdrug probleem opnemen en zien naar de beschuldiging aan het adres van Dr. Kruisinga, in Kritisch Allerlei in M & W-20 de beschuldiging onbegrip voor softdruggebruikers aan te moedigen, waardoor een ongewenste (sic) verstoring van een moeizaam verworven evenwicht plaats vond, dan moet men vaststellen, dat Dr. Kruisinga alle begrip toont voor de verslaafden door ze als zieken te kwalificeren, d.w.z. ze te ontlasten van de persoonlijke verantwoordelijkheid voor deze geestelijke zelfvergiftiging.

Zo mag dit toch wel betiteld worden, anders zou men het geen verslaving noemen (geestelijke of lichamelijke vergiftiging is in wezen het zelfde). Dr. Kruisinga stelt zich daarmede vierkant tegen de formele misdadigheid van het gebruik, zoals dit in de wet is neergelegd. Hij keurt legalisatie van softdrugs ten sterkste af, en wenst de handelsbeperkingen en zware straffen gehandhaafd te zien voor alle drugs, zoals thans geschiedt. Is dit een slecht gemotiveerde opvatting? Over de softdrugs luiden vele artsen, onderwijzers en andere pedagogen de alarmklok, omdat ze de geestelijke verslaving van velen (vooral jeugdigen) zien in hun praktijk. Zij oordelen onafhankelijk van de vraag of de slachtoffers tot de verslaving gepredisponéerd zijn, of door welke individuele of sociale patronen of toevalligheden dan ook, gedreven worden. Men weet alleen, dat geestelijke verslaving betekent individueel verval en sociale onbruikbaarheid.

Wachten op de wetenschap betekent hier, wachten op Godot, de literaire figuur, het symbool van grote verwachtingen zonder einde.

In ons wit-zwart schema zien wij hier de progressieven, de nú-genieters, die als verweerde kinderen, wier aanpassingsvermogen sterk verzwakt is het onmogelijke, het onnatuurlijke, ja het tegennatuurlijke willen, d.w.z. de natuurwetten herschrijven.

Nog genoemd moeten worden: de diëtrede van prof. Ariëns en daaruit het volgende: Vrijwel alle deskundigen bevestigen, dat marihuana-gebruik leidt tot verlies van motivatie, uitvallen van de drive, capaciteiten essentieel voor een onbelemmerde ontplooiing van het jeugdige individu, en uit een artikel van dr. H. M. van

Praag (Marihuana: 'Voorbarigheid is troef') Be-doeld is, dat de farmacologische werking, d.w.z. de fysisch aanwijsbare effecten absoluut onvoldoende zijn voor een definitief wetenschappelijke beoordeling. De geestelijke verslaving bleef hier buiten beschouwing.

Het onderzoek van prof. Buikhuizen bewijst de grote verspreiding onder scholieren; landelijk 1 op 9, Amsterdam 1 op de 6. Oordeel van een rektor: geregelde gebruikers halen in de regel de eindstreep niet. Natuurlijk ontbreekt het bewijs, dat deze leerlingen zonder softdrugs de eindstreep wel gehaald zouden hebben; allicht waren zij dan ten offer gevallen aan tabak of alcohol.

Onvermijdelijk brengt de scherpe afwijzing van softdrugs met zich mee, dat de druggebruiker of zich boven alles verheven acht of zich toch niet geheel kan bevrijden van zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn ziekte (dat is: zijn hang naar de verderfelijke vrucht, zijn a-sociaal streven in deze) en indien verslaafd, schuldgevoelens gaat ontwikkelen, zich minderwaardig en vervreemd gaat voelen. De humane begeleiding kan dit misschien verzwakken en via creatie-therapie wellicht genezing brengen.

Nog dit: moet men de nieuwe genotvergiftigen (softdrugs) niet plaatsen in het geheel van onze individuele vergiftigingsituatie? Immers naast koffie, alcohol, tabak, enz., is aan onze vergifbalans toegevoegd bepaalde landbouwvergiftigen, lichaamsvreemde stoffen der voedingsindustrie en de vervuiling te land, ter zee en in de lucht. Iedere nieuwe toevoeging betekent een eskalatie der giftwerking van *alle* samenstellende delen van het gehele kompleks. De volksgezondheid is er dan ook naar.

Het bovenstaande wortelt geheel in de wil tot zelfbehoud en welzijn, het houdt geen rekening met neigingen boven het gewoon menselijke te willen stijgen; anderen zullen zeggen het gewone te ontvluchten, omdat ze er niet tegen opgewassen zijn. Het zoeken naar psychedelische effecten is zo oud als de mensheid, men kan het langs lichamelijke, geestelijke en chemische weg bereiken, alle drie houden dodelijke gevaren in zich.

Wij zien, dat ook de kunst, actief beoefend of passief zich er aan overgevend, psychedelisch werkt in het bijzonder muziek en literatuur. Ook de seks dient genoemd. Hoeveel literatuur doet niet de grens van liefde en dood vervagen? Van liefde tot dood, het is slechts één pas. Schouwt hier de kunstenaar het laatste menselijk (nood)lot? Houdt maat in alle dingen! Vergeef deze burgerlijke terugval in het huishoudelijke. Een gemeenschap zonder kunst is een gemeenschap zonder cultuur; maar zelfs dat valt te betwijfelen.

Zekere proeven met ratten wijzen op parallellen met onze ekstase: bepaalde door de proefdieren zelf willekeurig verwekbare elektrische hersenprikkelers brengen hen in een blijkbaar zo prettige toestand, dat zelfs voeding en seks vergeten worden. Zij 'gedragen' zich als verslaafden, genot zoekend bij hun apparatuur.

Waarom dit troosteloze verhaal als sluitstuk? Omdat deze verschijnselen zullen doen inzien, dat wetenschap ons geen oplossing kan bieden. Op zijn gunstigst kan ze zeggen: zo gaat het, zo zal het gaan, tenzij... Dan nog zullen de bergbeklimmers, de zwervers, de avonturiers, de veroveraars de weg kiezen die ten dode voert.

P. HISSCHEMÖLLER, Middelharnis

IK denk er ZO over

(De redactie behoudt zich het recht voor om brieven te bekorten)

Halve hersens

Cees reageert precies zoals ik verwacht heb. Hij somt een serie wandaden op van de 'kapitalistische wereld', maar is blind voor die van het 'socialistische blok'.

Het is helemaal niet moeilijk om het hele alfabet te gebruiken om ook van de andere kant de fouten op te sommen. Tegenover de gebeurtenissen in Griekenland kan de bezetting van Tsjecho-Slowakije genoemd worden. Tegenover het doodschieten van demonstrerende Amerikaanse studenten, het neerschieten van vluchtelingen bij de Berlijnse muur, enz. enz. enz. Ik neem de 'kapitalistische wereld' niet in bescherming; verre van dat!

Het dramatische van de éézijdige gedachten-gang van Cees is dat wij de wereld geen stap vooruit brengen door te wijzen op fouten van de één en fouten van de ander niet te willen inzien of te ontkennen.

Ik blijf bij de uitdrukking halve hersens, alleen ben ik van oordeel dat niet de rechterkant maar de linkerkant er slapjes bijhangt, omdat daar het kritische vermogen van Cees is uitgeschaald.

Sorry Cees!

ANTON KROONBERG, Den Haag

Te veel begrip

Met vele anderen erger ik mij aan de gemakkelijheid, waarmee – ook in 'Mens en Wereld' – begrip wordt opgebracht voor allerlei extremeiten, die zich in het maatschappelijk leven de laatste jaren voordoen.

Als alleen bedoeld wordt, dat men het kan begrijpen en er een verklaring voor ziet, is er uiteraard geen reden voor ergernis. Maar in de regel steekt er meer achter, spreekt uit het 'begrip' een zekere welwillendheid, een zekere toegankelijkheid, om niet te zeggen een bedekte goedkeuring.

Wat b.v. betreft het gebruik van soft drugs, wordt er sterk de nadruk op gelegd, dat zij niet leiden tot lichamelijke verslaving en maar zelden tot gebruik van hard drugs, en voorts dat zij niet schadelijker zijn dan alcohol. Het kan allemaal waar zijn, maar voor mij is het meest bedenkelijke, dat het hasjiesj roken vooral beoefend wordt in samenklonterende gezelschappen, waar men door 'high' worden de werkelijkheid zoekt te ontvluchten. En al is er dan misschien geen lichamelijke verslaving, er is wel degelijk een geestelijke verslaving, die leidt tot een vervreemding van de werkelijkheid of – in het moderne vak-jargon – derealisatie.

Een soortgelijk bezwaar heb ik tegen het seks-gedoe. Ik gun de jeugd graag wat meer seksuele vrijheid. Het doorbreken van taboes op dit gebied is alleen maar toe te juichen. Steeds meer perfecte voorbehoedmiddelen zijn een zegen voor de mensheid. Ook tegenover abortus staan wij minder angstvallig dan de thans nog geldende wetgeving. Maar dit behoeft niet mee te brengen, dat de seks ten troon wordt verheven. Wanneer het bedrijven van seks als zuiver lichamelijke genieting een overheersende plaats gaat innemen in het leven, wordt het ronduit gezegd walgelijk.

Van mijn kant heb ik er begrip voor, dat kritisch denkende jeugd van nu een gevoel van onbehagen heeft. Maar laat ons dan ook duidelijk zeggen, dat hippie- en seks-gedoe ons zeker niet zal brengen de betere wereld, waarnaar zij

uitzien. Vooral van humanisten verwacht ik duidelijkheid op dit punt.

Eenzelfde kriebeling voel ik in mij opkomen, als ik de beschouwingen lees over het optreden van de VPRO in de bekende sabotage-kwestie. Het wordt zo onschuldig voorgesteld. Het gaat immers alleen over informatie met betrekking tot onwettige daden. 'Men moet vasthouden aan het recht – aldus ons blad – hierover te kunnen berichten.' Natuurlijk kan tegen het geven van informatie moeilijk bezwaar worden gemaakt, evenmin als tegen het roepen van 'Johnson molenaar'. Maar ik vind het kinderachtig zich achter dergelijk formalisme te verschuilen. Zoveel begrip kan ik nog wel opbrengen, dat voor mij aanvaardbaar is, dat een humanist het element van persoonlijke vrijheid sterk accentueert, maar als vrijheid niet in evenwicht wordt gehouden door een sterk besef van sociale verantwoordelijkheid, vrees ik voor de toekomst het ergste.

Mr. J. IN 'T VELD, Den Haag

Implicaties druggebruik

Het hoofdartikel van uw redacteur in M & W-21 maakt duidelijk in welk opzicht de conferentie van Socrates tekort is geschoten. De voorlichting over de farmacologische aspecten is niet of nauwelijks tot z'n recht gekomen.

Over de kernvraag: de schadelijkheid van cannabis vergeleken bij die van de narcotica zoals opium, morfine e.d. en daarmee samenhangend de vraag of deze verschillen zodanig gunstig voor cannabis uitvallen, dat 't daardoor verantwoord is dit preparaat uit de opiumwet te lichten, heeft men zich nauwelijks kunnen oriënteren, eenvoudig omdat 't aan zakelijke, objectieve voorlichting in dit opzicht ontbroken heeft.

Indien uw hoofdredacteur beweert dat uitgebreid internationaal wetenschappelijk onderzoek geen grond heeft kunnen aantonen om cannabis in de opiumwet te handhaven, dan blijkt hieruit een onwetendheid, die in deze context misleidend is. De heftige discussies die momenteel gaande zijn handelen juist over de vraag of de schadelijkheid van 't cannabisgebruik het handhaven in de opiumwet wettigen. Men kan deze schadelijkheid overtrekken, maar men kan ze ook bagatelliseren.

Als één van de inleiders een krantenknipsel, waarin op minderwaardige wijze tegen 't druggebruik wordt geageerd, stelt tegenover de laatste wetenschappelijke publicatie, waarin marihuana onschadelijk wordt verklaard, dan valt dit procédé niet onder de noemer: objectieve voorlichting.

Eveneens valt te laken de kwalijke verdachtmaking van deskundigen die onwelgevallige meningen publiceren.

Indien het hoofdbestuur en de HV-leden zakelijk en objectief geïnformeerd willen worden in dit opzicht, dan kunnen ze, helaas mag ik wel zeggen, beter bij de duivel te biecht gaan dan bij Socrates. In De Telegraaf van 7-11-70 staat namelijk een zeer lezenswaardig artikel van prof. Ariëns (docent in de geneesmiddelenleer en dr. in de chemie). Prefereert men een ander medium, dan leze men het artikel van Joel Fort in VN van 17-10-70, die in zijn conclusie zegt: het fabriceren en verspreiden van alle geestveranderende drugs, dus ook alcohol en tabak, moet beperkt worden door civiele- en strafwetten.

R. C. POSTHUMA (arts), Hoorn

Redelijkheid gewenst III

In 'Mens en Wereld' no. 21 oefent J. Bartels kritiek op mijn ingezonden stuk in 'Mens en Wereld' no. 18. Ik citeerde toen uit onze beginselverklaring 'Het humanisme eist bereidheid tot redelijke verantwoording in denken en doen'. Volgens Bartels vergat ik er bij te zeggen 'dat dit dan de uitkomst moet zijn van een zich in redelijkheid ontwikkelende wereld'. Ik kan evenwel deze toevoeging niet in onze beginselverklaring terugvinden.

Dan volgt het verwijt, dat ik de jaren '30 al bewust heb meebeleefd. Ik weet, dat dit voor een aantal jongeren reeds voldoende motief is om iemands inzichten niet ernstig te nemen, maar ik hoopte, dat dit binnen het H.V. nog geen aanvaard argument is. Ten aanzien van de heer Bartels vergiste ik mij blijkbaar hierin.

Tot slot volgt een vraag, die tevens een verwijt inhoudt, om te zeggen hoe ik over allerlei nare dingen denk en dit op grond van het feit, dat ik 'het werpen van stenen enz. al huiveringwekkend vind'. De term 'huiveringwekkend' is het eerst gebruikt door de redacteur van dit blad in zijn artikel 'Diktatuur der onverdraagzamen' naar aanleiding van het gebeurde in Amsterdam op 24 augustus 1970 en volgende dagen. In mijn aangevallen ingezonden stuk deed ik niet anders dan motiveren dat de genoemde term 'heel wat beter past' bij een andere gebeurtenis in genoemde dagen dan die waarop de redacteur het toepaste. Te stellen dat ik dan verplicht zou zijn om de opsomming te geven van alle zaken in deze wereld, die men ook – en soms met meer reden – 'huiveringwekkend' kan noemen, lijkt mij bijzonder onredelijk.

J. P. MAZURE, Den Haag.

Mariniers II

N.a.v. opmerkingen van P. J. Soetens in M en W-20 merk ik hier op dat ik het met het artikel van de redacteur C. V. geheel eens ben en dat ik het niet eens ben met de opmerkingen van P. J. S. Met welk recht kan S. zijn medemens betitelen met 'het uitvaagsel van een grote stad' en 'a-sociale elementen'? Heeft S. een onderzoek ingesteld naar de omstandigheden waarom die mensen zich zo gedragen.

Zijn zij dan slechter dan diegene die b.v. Vlaardingen en nog meer andere plaatsen door rook en stank, samen vergif, onbewoonbaar maken om veel geld te verdienen? Gelukkig dat het geld voor die mensen niet stinkt. Elke humaniteit is hier zoek.

E. A. WIJNE, Breda

China, ontwikkelingen en problematiek

Nog steeds bestaat er in Nederland een grote belangstelling voor het hedendaagse China. Helaas is de informatie over dit sterk geïsoleerde land niet evenredig aan deze belangstelling. Het driemaandelijks bibliografische tijdschrift 'China-Informatie' tracht door literatuur-overzichten een beeld te geven van hetgeen in en buiten China over dit land wordt gepubliceerd op verschillende gebieden van wetenschap. Belangstellenden kunnen een proefnummer aanvragen bij de redactie, Bibliotheek Technische Hogeschool, Mevr. C. A. v. d. Berg-v. d. Geer, Doelenstr. 101, Delft. Naast dit tijdschrift verdienen de speciale China-nummers van 'Oost-West' (adm. Van Stolkweg 10, Den Haag) vermelding. In het derde China-nummer schreef prof. E. Zürcher over 'China 1970', dr. Kwee Swan-Liat over 'De culturele revolutie', dr. H. A. van Oort over 'Kunst en ideologie' en 'Rusland en China', drs. J. G. Waardenburg over 'China's economie' S. Paas over 'China's militaire macht', prof. B. Landheer over 'De Nixonregering en China' en P. Krug over 'China en de grote mogendheden'.

Joachim Kahl

Het onheil van het Christendom of een Pleidooi voor een humaniteit zonder God

met een voorwoord van Gerhard Szczesny

Aan het voorwoord van Szczesny ontleen wij:

'Nog erger dan arrogantie en onredelijkheid van de christenen is het feit dat zij die geen christen zijn, zoiets laten begaan. Steeds groeien nieuwe generaties in deze verloochening van de cultuur op, die het vanzelfsprekend vinden om belijdenissen als versiering te gebruiken, achter grote woorden kleine of geen daden te verbergen, lid van een geloofsbeweging te blijven, waarbij ze zonder hun toedoen door de doop ingelijfd werden, om rustig aan de leiband mee te lopen, en zich vooral niet in te spannen.'

De schrijver geeft o.m. een aantal feiten uit de kerkgeschiedenis, die een goed inzicht geven over de oorzaken van de situatie, waarin de kerk zich nu bevindt.

171 blz.

f 2,75

Bestellingen per giro 58 t.n.v. 'De Humanistische Pers' Utrecht.

Weduwnaar Den Haag zoekt dame v. d. huish. intern tot ± 60 jr. Parterre 4-k. flat c.v. werkster aanwezig. Br. onder no 30 onder vermelding van verlangd salaris en telefoonnummer.

Isaak Babel: Miniaturen

Verspreide verhalen en dagboekbladen

De Russische schrijver Isaak Babel (1894-1941) heeft zich een wereldnaam verworven met zijn cyclus verhalen 'Rode Ruitertij' en met zijn bundel 'Verhalen uit Odessa' (beide bundels, met een aantal andere verhalen, in het Nederlands verschenen onder de titel 'Verhalen'). Het succes van deze bundels was enorm: zo had voordien nog niemand geschreven, op die manier was de Russische taal nooit tevoren gebruikt. Deze luttel paar honderd bladzijden geschreven tekst bezorgden Babel de reputatie te behoren tot de grootste Russische prozaïsten.

Het is echter onjuist te menen, dat hiermee het werk van de schrijver was uitgeput. Babel is een van die zeldzame auteurs die vele jaren na hun dood nog voortgaan met publiceren, van wie telkens weer iets nieuws wordt ontdekt.

Het verschijnsel wordt verklaard door de omstandigheden. Na Babels arrestatie, mei 1939, is er in Rusland bijna twintig jaar niet meer over hem gesproken en geschreven, geen letter van zijn werk werd herdrukt. Veel was bovendien vroeger gepubliceerd in lang verdwenen kranten en tijdschriften en tenslotte heeft Babel zelf nooit enige moeite gedaan zijn werk te verzamelen.

Deze bundel 'Miniaturen' bevat drieëndertig onbekende verhalen van Babel, in de loop der jaren teruggevonden. Naast een uitvoerige inleiding, bibliografische notities en verklarende aantekeningen is in deze uitgave voorts afgedrukt de vertaling van het bijzonder belangwekkende, niet eerder gepubliceerde interview 'Over de creatieve weg van de schrijver'.

173 blz. - f 9.50

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de 'Vegetarische Bode'. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 5,- zal u hiervan overtuigen. Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam 15, postgiro 9266.

P. L. BERGER,

'Sociologisch denken'

Berger wil met deze kennismaking met de sociologie een poging doen om de samenleving te begrijpen. Dat is van belang omdat mensen niet kunnen leven buiten een samenleving, ieder mens ontleent aan de samenleving zijn identiteit.

Wat is nu precies de invloed van de samenleving op de mogelijkheden voor de mens zich een *eigen* identiteit te verwerven?

In bepaalde opzichten kan de samenleving worden beschouwd als een soort gevangenis, waarin de individu voortdurend gedwongen wordt. Het is ook mogelijk de samenleving te zien als een groot spel, waarin ieder zijn rollen speelt, rollen, waarin de spelers zelf geloven. Hoewel het dus lijkt, dat de spelers hun rollen spelen in een vastgelegd patroon, toch hebben zij ook een zekere vrijheid. Een vrijheid, die kan worden gerealiseerd door verzet, innerlijke distantie of manipulatie.

Door te laten zien wat er achter de maatschappelijke verschijnselen zit, door te laten zien dat die wel degelijk veranderbaar zijn, kan het sociologisch inzicht een belangrijk onderdeel uitmaken van een bepaald, typisch hedendaags levensgevoel, dat zijn eigen bijzondere vorm van menselijk mededogen kent en dat de grondslag kan vormen voor een waarachtig humanisme.

198 blz.

f 11,-

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers - Utrecht.

De dag ligt nog voor ons

Een aantal vooraanstaande humanisten in binnen- en buitenland verleenden hieraan hun medewerking door hun bijdragen. De buitenlandse artikelen zijn in het Nederlands vertaald.

Gebonden f 14,90; ingenaaid f 11,90; 214 blz.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

Humanisme

ook uw kijk op het leven?

door C. H. Schonk

Een boekje over het moderne ongodsdienstige humanisme waarop lang is gewacht. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen.

95 blz. f 4,50

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers, Utrecht.

Agressie bij de mens

door Anthony Storr

136 blz.

f 9,25

Verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 9,25 op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.